कुतः ? त्रीन् दृणीते इति विशेषवचनात् विधिश्च अप्राप्तत्वात् । ननु एकं दृणीते इत्यपि विशेषवचनमस्ति । न इत्युच्यते, विधायिकाया विभक्तेरभावात् । नन्वस्तु त्रयाणामेव स्तुतिः सा त्रित्वं विधास्यति । एकं दृणीते इत्यवयुत्यवादोऽयं त्रयाणामेव, तत्रापि त्रित्वमेव श्रूयते विधातुम् । एवम् एकवाक्येन विधानं भविष्यति इति । न चतुरो दृणीते न पञ्चातिदृणीते इति नित्यानुवादो भविष्यति । तस्मात् त्र्यार्षेयस्य अधिकारो नान्यस्य इति" शब०भा० । न्यायमालायां माधवेन्तु "ऋषिगोत्रप्रवर्त्तकः कश्यपभरद्वाजादिस्तस्य सम्बन्ध आर्षेयस्तं दृणीते उच्चारयति कश्यपगोत्रोऽहं भरद्वाजगोत्रोऽहमिति एवम् उपमन्युवशिष्ठगोत्रोऽहमिति द्विगोत्रोच्चारणम् । आङ्गिरसवार्हस्पत्यभरद्वाजगोत्रोऽहमिति त्रिगोत्रोच्चारणम्" । एवञ्च सूत्रभाष्यादिग्रन्थेषु त्र्यार्षेयशब्दस्य अन्वार्षेयपरत्वात् जात्यन्धादेः सूत्रान्तरेण अनधिकारस्य प्रतिपादनात् त्र्यार्षेयशब्दस्य न अन्धादिपरत्वमिति सुधीभिर्भाव्यम् ।

त्र्याशिर् त्रिसः दधितक्रपयोरूपा आशिरः अधिश्रपणसाधनभूता यस्य । अग्नेर्द्वयभेदे । "यस्य मा परुषः शतमुद्वर्षयन्त्युक्षणः । अश्वमेधस्य दानाः सोमा इव त्र्याशिरः" ऋ०५।२७।५ ।

त्र्याहण पुंस्त्री त्रिभिः चक्षुपादैराहन्ति आ+हन–अच् पूर्वपदात् संज्ञायाम्त्वात् णत्वम् । विस्फिरे पक्षिभेदे । "चकोरकलविङ्कमयूरक्रकरोपचक्रकुक्कुटसारङ्गशतपत्रकतित्तिरिकुररवाङ्कयवलप्भृतयस्त्र्याहणाविष्किराल्पवः शीतमधुराः कषायादोषशमनाय" सुश्रुतः ।

त्र्याहाव पु० ऐश्वभेदे तत्र भवः वुञ् । त्रैयाहावक तत्रार्थे

त्र्याहिक त्रि० त्र्यहे भवः ठञ् । आर्द्धत्वात् त्र्याद्यायचेति निर्देशाद्वा व्याभ्यां पूर्वं न ऐच् । त्र्यहभवे ज्वरादौ । "ऐकाहिको द्व्याहिकश्च त्र्याहिकस्तार्तीयकेत्यादि अपराजितास्तोत्रे । त्र्यहपर्य्याप्तं धनं अण् त्र्याहम् तदस्यास्ति ठन् । त्र्यहपर्य्याप्तधनयुक्ते त्रि० । "कुम्भलकुम्भीधान्योवा त्र्याहिकोऽश्वस्तनोऽपि वा" याज्ञ० । लोके तु व्याभ्यां पूर्वमैजेव त्रैयाहिक इत्येव त्र्यहभवे वस्तुनि ।

त्र्युदय न० त्रिषु सवनेषु उदयो गतिरस्य । सोमाख्ये द्रव्ये । "त्र्युदयं देवहितं यथा वः" ऋ० ४।२७।२ ।

त्र्युधन् पु० त्रिभिः वसन्तवरत्रेमन्तैर्ऋतुभिरूधोऽस्य अनङ् हुस्वश्च । वसन्तादिरूपोधोयुक्ते वत्सरूपे दृषभे । "उत त्र्युधा पुरुधा प्रजावान्" ऋ० २।५६।२ ।

त्र्य(त्रू)षण न० त्रयाणामुषणानां समाहारः द्वन्द्वो० या दीर्घः । मिलितशुण्ठीपिप्पलीमरिचत्रिके अमरः भरतस्तु दीर्घमध्यं पपाठ ।

त्र्यृच न० त्रिऋचानामृचां समाहारः अच् समा० । ऋक्त्रये । "उदितृचा वा यारुणया त्र्यृचेनाद्वैवतेन वा" "अथ त्र्यृचं जपेदब्दम्" मनुः । पक्षे संप्रसारणे तृचमप्यत्र ।

त्र्येणी स्त्री त्रीणि एतान्यस्य सि०कौ० त्रिषु स्थानेषु एतः कर्बुरो यस्याः ब०व०माधवः । "वर्णादनुदात्तात्" पा० ङीप् तस्य नत्वं णत्वम् । त्रिषु स्थानेषु कर्बुरायां स्त्रियाम् । "तत्त्रेणी शबली भवति लोहः क्षुरः सा या त्रेणी शबली सा तस्यै विद्यायै रूपं लोहः क्षुरो ब्रह्मणो रूपमग्निर्हि ब्रह्मणो हित इव ह्यग्निस्तस्माल्लोहः क्षुरो भवति" शत० ब्रा० २।६।४।५ । "त्रेणीति त्रिषु स्थानेषु एतः श्वेतः वर्णो यस्याः सा त्रेणी" भा० । "अथास्यै युग्मेन शबलाङ्गुलपुच्छेन त्रेणया च शबल्या" आश्वा० गृ० १।१४।४ । त्रीण्येतानि यस्याः सेयं त्रेणी शबली । एतः शुक्ल इत्यर्थः" नारा० ।

त्व त्रि० तन–त्विच् अनस्य यः । १भिन्ने अन्यार्थे सर्वनामकार्य्यं सर्वनामगणे त्वत्वसमत्रिमेति पठित्वा "त्वत्वेति द्वावप्यदन्तौ अन्यपर्य्यायौ एक उदात्तोऽपरोऽनुदात्त इत्येके । एकस्तान्न इत्यपरे" सि० कौ० उक्तेः तान्तत्वमपि तत्र क्विपि तुकि रूपमिति विवेकः । "ऋचां त्वः पोषमास्ते पुपुष्वान् गायत्रं त्वो गायति शक्वरीषु । ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां विमिमीत उत त्वः" ऋ० १०।७१।११ त्वशब्दः सर्वनामसु पठितः एकशब्दपर्य्यायः भा०उक्तौ २एकशब्दार्थे माधवः । "प्रजायै त्वस्यै यदशिष्य इन्द्र !" ऋ० १०।५४।१ । "त्वस्यै एकस्यै प्रजायै" भा० । "उत त्वः पश्यन्न ददर्श वाचमुत त्वः शृण्वन्न शृणोत्येनाम् । उतो त्वस्मै तन्वं वि सस्रे जायेव पत्य उशती सुवासाः" ऋ० १०।७१।४। "त्वशब्द एकवाची । एकः । उतशब्दोऽप्यर्थे । पश्यन्नपि मनसा पर्य्यालोचयन्नपि वाचं न ददर्श दर्शनफलाभावान्न पश्यति । त्व एकः शृण्वन्नप्येनां वाचं न शृणोति श्रवणफलाभावात् । इत्यनेनार्थेनाविद्वानभिहितः । तृतीयपादेन विदित-